И.П.И

Институт за пазарна икономика

Икономически профил на „квАРТала” – оценка и перспективи за развитие*

Социално-икономически профил и потенциал за развитие на квАРТала като творческа зона на София

Проект „Икономически профил на квАРТала – оценка и перспективи за развитие” се изпълнява с финансовата подкрепа на Столична община Програма Европа 2018 от Институт за пазарна икономика. Мненията и/или заключенията, изразени в материала, не представляват официално становище на Столична община.

Институт за пазарна икономика

октомври 2018

* Екипът на ИПИ изказва благодарности на колегите от Алфа Рисърч за добрата полева работа по това проучване, както и на екипа на „квАРТал колектив”, който е изцяло ангажиран с развитието на района и оказа пълна подкрепа за нашето изследване.

Съдържание

Въведение 2
История и профил на квАРТала 3
Особености на профила 4
Типология на обектите в квАРТала 4
Къде е концентрацията на творчески обекти? 6
Социално-икономически контекст на квАРТала: мнения на заинтересованите страни и потенциал за развитие 7
Мотивация за откриване на обекти в квАРТала и сигурност на търговката им дейност 7
Развитие на района и промяна на локацията на обектите 9
Творческите предприемачи от квАРТала 9
Отношение на заинтересовани страни – активни граждани, ангажирани с развитието на квАРТала 10
КвАРТал Фестивал като част от инициативата за обособяване на пространството като творческа зона на София 11
Кои са посетителите на КвАРТал Фестивал? 11
Удовлетвореност от КвАРТал фестивал и оценка на района 13
Оценка за отделни аспекти на фестивала, интерес към района и артистичен потенциал 15
Практики на посещение на КвАРТал Фестивал 17
Най-запомнящите се локации на фестивала и любими места в София за посетителите 19
Запознатост и отношение към КвАРТал Фестивал от страна на собственици и управителите на обекти 21
Творчески потенциал на квАРТала и значението му за собственици и управители на обекти 23
Потенциал за развитие на КвАРТал Фестивал от гледна точка на организаторите на събития 26
Основни изводи от проучването 27

Въведение

През последните три години в средата на месец септември в София се провежда „квАРТал Фестивал”, който има за цел да представи огромния потенциал и богатото културно наследство на стария еврейски квартал в столицата – един от най-колоритните и интересни райони от близкото минало на София.

Фестивалът сам по себе си е чудесна инициатива, но той следва да се разглежда и като витрина на по-общите усилия за развитие на пространството между бул. „Княгиня Мария Луиза”, бул. „Сливница”, бул. „Васил Левски” и бул. „Княз Александър Дондуков”, което тук ще наричаме „квАРТала”, и превръщането му в творческия квартал на столицата. Целенасочени действия в тази посока, в т.ч. организацията на фестивала през последните три години, се полагат от „квАРТал колектив” – група, възникнала спонтанно и съставена изцяло от хора, които живеят или работят в квАРТала.

През тази година ИПИ, с подкрепата на Програма „Европа” на Столична община, се нае да извърши икономическа оценка на квАРТала, която да очертае перспективите през творческото развитие на района. В рамките на проекта на ИПИ беше извършено преброяване и очертана типологията на всички обекти в квАРТала. Направени бяха също така анкети със собственици и управители на обекти в района, както и с посетители на „квАРТал Фестивал”. Проведоха се и дълбочинни интервюта със заинтересованите страни.

Характеристики на полевото проучване, проведено от Алфа Рисърч

Период на провеждане:	10 – 27 септември 2018
Методология:	• Количествено проучване • Полуструктурирани интервюта • Дълбочинни интервюта • Обход
Целева група	• Посетителите на КвАРТал фестивал • Собственици и управители на обекти в района • Организатори на събития в рамките на КвАРТал фестивал и заинтересовани страни
Обем на извадката:	• 100 анкети • 80 полуструктурирани интервюта • 10 дълбочинни интервюта

Полевата работа по проекта беше извършена от Алфа Рисърч, които също са позиционирани в рамките на квАРТала. Всички данни, които се отнасят до броя и типологията на обектите в квАРТала, мненията на собственици на обекти и на посетители на фестивала, както и изводите от проведените дълбочинни интервюта със заинтересованите страни са в резултат от добрата полева работа на Алфа Рисърч и активното участие на „квАРТал колектив”.

История и профил на квАРТала

Карето между бул. „Княгиня Мария Луиза“, бул. „Сливница”, бул. „Васил Левски“ и бул. „Княз Александър Дондуков“ заключва в себе си един от историческите квартали на София – днес познат като Зона Г-14 или както все по-често се среща като квАРТала. Сегашният облик на Зона Г-14 е в голяма степен оформен в периода след Освобождението до 30-те години на XX век, като това е и периодът, оставил най-характерен белег върху културната среда на зоната[†]. В рамките на квАРТала попадат общо 110 обекта – паметници на културата[‡§], като този статут на 49 от тях е отнет през 2005 г. след актуализация от страна на Националния институт за недвижимо културно наследство (НИНКН).

През 1988 г. в рамките на Зона Г-14 е проведено изключително задълбочено проучване[**], което разкрива в детайли състоянието на квАРТала в края на 80-те години. От особен интерес за нашия икономически профил е функционалният анализ в изследването, който представя в детайли и нанася на карта функционалното развитие на Зона Г-14 в този период. Видимо от този анализ е, че Зона Г-14 в края на 80-те години на XX век се характеризира със следното:

- Улиците с преобладаващи обществени и смесени функции са основно тези в посока изток-запад – това са например ул. „Искър” и ул. „Екзарх Йосиф”. По-малките улици в посока север-юг имат основно жилищни функции;
- Струпването на обществени сгради, в т.ч. такива с търговско предназначение, е в по-голяма степен в ъгъла на карето, оформен от бул. „Княз Александър Дондуков” и бул. „Княгиня Мария Луиза”, тоест в посока центъра на града;
- В това направление се намира и обширно пространство с „добро обемно-пространствено въздействие”, докато кварталните пространства с добро озеленяване са малко и по-скоро в противоположния край на зоната, в посока бул. „Сливница” и бул. „Васил Левски”.

Тези наблюдения са важни, тъй като те не просто показват посоката на развитие на квАРТала в близкото минало, но и до голяма степен дават историческия контекст и обясняват изводите от настоящия анализ.

В по-скорошни изследвания[††] фокусът също попада върху улиците в направление изток-запад, като са правени и предложения за „обща концепция за третиране на партерните етажи” по улиците „Цар Симеон”, „Екзарх Йосиф” и „Искър”, както и за „оформянето на тематичен съботно-неделен пазар” по ул. „Екзарх Йосиф”. В рамките на последния „квАРТал Фестивал 2018” също имаше идея за затварянето на части от улиците в този периметър: „Искър”, „Екзарх Йосиф”, „Цар Симеон”, „Сердика” и „Триадица”.

[†] Градоустройствена концепция за опазване и развитие на Зона Г-14, София, дипломен проект на Велемира Танева, ръководител ст. ас. арх. Доника Георгиева, 2011, УАСГ

[‡] Минало, настояще и бъдеще на квАРТала, д-р арх. урб. Жана Стойчева, 16 септември 2018

[§] Карта и детайлни данни за София и Зона Г-14 могат да се видят на: http://io.morphocode.com/sofia/

[**] Директивен план концепция за културно историческо наследство Зона Г-14 София, ръководител колектив арх. Г. Семова-Колева, НИПК, 1988-1989 г.

[††] Градоустройствена концепция за опазване и развитие на Зона Г-14, София, дипломен проект на Велемира Танева, ръководител ст. ас. арх. Доника Георгиева, 2011, УАСГ

Особености на профила

- ✓ Към момента в квАРТала живеят около 12-13 хил. души, като близо 2/3 са в работоспособна възраст[‡‡]. Застаряването на населението обаче е видимо и тук – възрастните хора (65+) са около 1,5 пъти повече от децата до 14 години, което е характерно за централните софийски квартали.
- ✓ КвАРТалът се характеризира с много добра локация – в близост до центъра и основните сгради на държавното управление. Водещи проблеми са лошата инфраструктура и липсата на зелени пространства.
- ✓ Зоната е подценявана през годините, което се вижда както от по-ниските наеми спрямо други централни райони в столицата, така и от наличието на немалко свободни търговски пространства.
- ✓ През последните 20 години в квАРТала са издадени 480 строителни разрешителни, от които 285 са за магазини и офиси и 34 – за нови жилищни сгради[§§].
- ✓ Етажността варира от 2-3 до 4-5 етажа, като по периферията на зоната има и по-високи сгради. Силуетът по уличните фронтове е неравномерен (без обща кота корниз), което оформя характерна пулсация на уличния фронт[***].

Типология на обектите в квАРТала

Една от основните задачи на изследването беше да очертае типологията на обектите в карето между булевардите бул. „Княгиня Мария Луиза“, бул. „Сливница”, бул. „Васил Левски“ и бул. „Княз Александър Дондуков“, наричано за краткост „квАРТала“. Обходени са всички улици в района и са описани всички обекти, които могат да бъдат идентифицирани „на линията на очите“. Изследването не цели изчерпателно преброяване на обектите. Стремежът е чрез типологията да се очертаят както наличните пространства и потенциал за развитие, така и да се даде представа за облика на квартала като привличащ творчески индустрии в последните години.

Извършената типология на обектите в карето разкрива широко разнообразие от пространства. В нея са включени различни места за търговия, услуги, публични сгради и др., с изключение на жилищните сгради. **Преброени са общо 1031 обекта, намиращи се на 23 улици, заключени в и по границите на карето.**

Преобладават различните видове магазини (41%) – за хранителни стоки, лафки, за домашни потреби, цветарници и т.н. В карето се намират и множество обекти с различни функции като банки, аптеки, офиси на различни фирми, които не извършват непосредствена търговска

[‡‡] Териториално диференцирани демографски прогнози и прогнози за развитие на функционални системи „Труд“ и „Обслужване“ в обхвата на Столична община и общините от зоната на активно влияние на гр. София за периода 2030 – 2040 – 2050 г., 2017

[§§] Минало, настояще и бъдеще на квАРТала, д-р арх. урб. Жана Стойчева, 16 септември 2018

[***] Градоустройствена концепция за опазване и развитие на Зона Г-14, София, дипломен проект на Велемира Танева, ръководител ст. ас. арх. Доника Георгиева, 2011, УАСГ

дейност в района и т.н. (24%). Немалка част от пространствата са нестопанисвани обекти, давани под наем или неработещи към момента (13%).

Около 1/5 (19%) са обектите, които представляват интерес за изследването и носят потенциала за придаване характерен облик на квартала. Въпреки че не преобладават, те са с важен принос за социализацията и развитието на квартала. Първо трябва да откроим общата категория „Обекти, придаващи характерен облик на квартала“, съставляващи 17% от всички в типологията. Те са разделени на следните подвидове:

- Заведения за хранене (11%), от своя страна разделени на:
    - Традиционни (6%) – закусвални, за бързо хранене с готвени ястия и др.;
    - Модерни (5%) – с отличителен интериор и нестандартно меню.
- Ателиета/работилници/магазини за изкуства (3%);
- Питейни заведения – малко над 2%;
- Антикварни магазини – под 1%.

Другите места, към които изследването има особен интерес, са културни обекти/институти/ и споделени пространства – около 2%. Същият дял имат и хотелите и хостелите в квартала.

Обектите, които преобладават по булевардите, които формират границата на изследвания район – бул. „Княгиня Мария Луиза“, бул. „Сливница”, бул. „Васил Левски“ и бул. „Княз Александър Дондуков“, са най-вече различни магазини и „други“ обекти, като аптеки, офиси на фирми, банки и т.н. Също по големите булеварди и улици се помещават и много от ненаетите и празни помещения.

Инфраструктурен контекст на квартала: типология на обектите в карето

Тип обект			дял (%)	Брой
Обекти, придаващи характерен облик на квартала			16,84	176
	Питейни заведения		2,42	25
	Заведения за хранене		10,75	113
		Традиционни заведения за хранене	6,10	64
		Модерни заведения за хранене	4,65	49
	Ателиета/работилници/магазини за изкуства		3,00	31
	Антикварни магазини		0,48	5
Хотели и хостели			2,23	23
	Хотели		1,07	11
	Хостели		1,16	12
Културни обекти / споделени пространства за работа			2,13	22
Магазини (всякакви видове)			41,18	425
Ненаети и неработещи обекти			13,47	139
Други			23,84	246

Къде е концентрацията на творчески обекти?

КвАРТалът се простира на сравнително голяма площ – цялото пространство е няколко пъти по-голямо от „Капана” в Пловдив например. Развитието му като място за творчески индустрии и арт зона неизбежно ще се концентрира в по-малък периметър. Преброяването и типологията на обектите, както и концентрацията на зоните по време на фестивала през годините показват, че към момента потенциалът се разгръща в най-голяма степен в пространството между бул. „Княгиня Мария Луиза” и ул. „Георги С. Раковски”, от една страна, и от бул. „Княз Александър Дондуков” до ул. „Св. Св. Кирил и Методий”, от друга.

Карта на квАРТала и определящите го улици[†††]

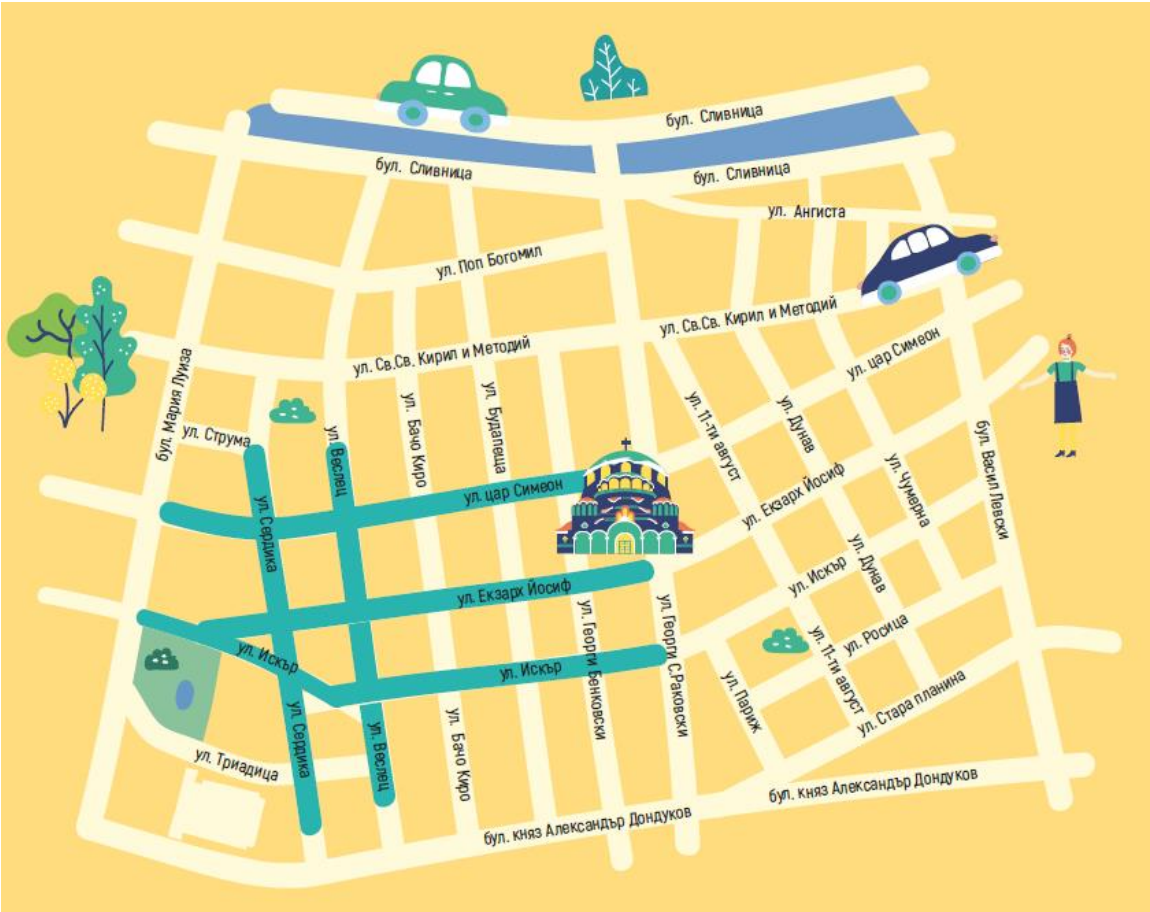

Улиците, които са най-наситени с обекти, в т.ч. такива, които придават специфичния профил на квАРТала, са 1) в посока изток-запад: ул. „Искър”, ул. „Екзарх Йосиф” и ул. „Цар Симеон” – всяка в пространството между бул. „Княгиня Мария Луиза” и ул. „Георги С. Раковски”, както и 2) пресичащите ги улици в посока север-юг: основно ул. „Сердика” и ул. „Веслец”.

Улиците в посока изток-запад са по традиция по-оживени и запазват своя традиционен характер – с малко свободни търговски пространства и всякакви обекти, в т.ч. обичайни места за хранене. В същото време в по-малките напречни улици, ориентирани в посока север-юг, се наблюдава различна картина – повече специфични обекти, в т.ч. питейни, както и много повече незаети пространства.

[†††] Картата е изработена от Sito Studio, http://www.sito-studio.com

В квАРТала могат да бъдат намерени всякакви обекти – културни институти, барове и ресторанти с отличителен характер, кафенета, галерии, ателиета, работилници, арт магазини и пространства. Повечето незаети и неработещи обекти са в улиците, ориентирани в посока север-юг. Някои от новите успешни заведения в квАРТала са именно в тези улици, което показва и **интерес към по-малките и спокойни пресечки в сърцето на квАРТала**.

Социално-икономически контекст на квАРТала: мнения на заинтересованите страни и потенциал за развитие

Мотивация за откриване на обекти в квАРТала и сигурност на търговката им дейност

Въпреки че в района се помещават и обекти, които не са сменяли локацията си от десетилетия, голяма част от интервюираните търговци са открили обекти много по-скоро, което е индикация за развитието на квартала. Наблюдават се два процеса: от една страна, относителна устойчивост на търговската дейност в района – средното време на пребиваване е седем години, от друга страна, приток на нови обитатели – всеки трети е установил бизнеса си в квартала не по-отдавна от три години.

- Изследването на типологията на обектите в квартала показва увеличаващо се присъствие на нови по тип обекти през последните 5-6 години. В този период са отворени половината или по-голяма част от модерните заведения за хранене, питейните заведения, хотелите и хостелите.

В подкрепа на тезата е и най-разпространената причина за откриване на обект в тази част на София, която изтъкват анкетираните. **Повече от половината (55%) намират локацията си за подходяща за типа дейност, която развиват.** В същото време всеки втори вижда потенциал за развитие на мястото, което би привлякло още клиенти. Всеки четвърти смята, че дейността, която извършва, е рядка за квартала и не среща конкуренция.

- Зад мнението, че локацията им е подходяща и районът има потенциал, застават най-силно представителите на хостели, модерни заведения за хранене, ателиета/работилници/магазини за изкуства и питейни заведения.

Почти всички (95%) собственици и управители са уверени в посещаемостта на обектите си. Сериозно мнозинство от тях заявява и потенциал за привличане на нови клиенти/посетители – 82%, а 72% смятат приходите си за стабилни. Минимални дялове от анкетирани са на обратното мнение – едва 2-3%.

От колко време и защо са открити обектите в квартала? (%)

S1. От колко време съществува обектът на тази локация (ако е бил помещаван другаде преди, питаме конкретно за тази локация)? (моля, запишете брой години, закръгляйте нагоре или надолу)
S2. По какви причини избрахте тази локация?

Развитие на обектите по отношение на: (%)

S3. В каква посока според Вас се развива вашият обект по отношение на:

Развитие на района и промяна на локацията на обектите

Преобладаващата част от анкетираните собственици и управители на обекти в квартала изразяват оптимизъм за бъдещето му през следващите 2-3 години – 75% гледат на развитието му изцяло или по-скоро положително. Останалите 25% са по-скоро несигурни или умерени песимисти.

- Собствениците и управители на ателиета/работилници/магазини за изкуство са най-песимистично настроени към близкото бъдеще на района.

Огромната част от анкетираните (84%) не възнамеряват да местят обектите си в други райони през следващите 2-3 години. Има такива, обаче, които биха опитали да го направят (7%), или са несигурни.

- Сред тези, които биха се опитали да сменят настоящата си локация, са управителите на отделни питейни заведения, ателиета/магазини за изкуство и модерни заведения.

Развитие на района и промяна на локацията на обектите

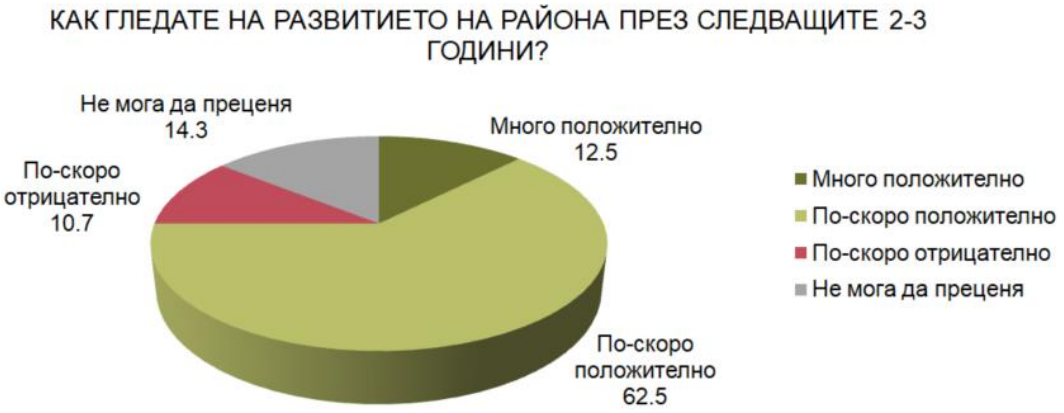

S6. Смятате ли да смените или да опитате да смените локацията на обекта през следващите 2-3 години? (ако решението не зависи единствено на респондента, попитайте, дали би го направил/а, ако зависи от него/нея)
S7. Как гледате на развитието на района през последните 2-3 години?

Творческите предприемачи от квАРТала

Над **2/3 от анкетирани собственици и управители на търговски обекти в квАРТала посочват, че това е единственият им обект**. Едва 1/5 са тези, които имат и други обекти в София. Тези отговори потвърждават тезата, че в квАРТала по-скоро навлизат предприемачи, които търсят

развитието на нещо свое и са непрестанно и лично ангажирани със своя обект. Именно този им профил ги прави и в по-голяма степен солидарни с по-общите усилия за промяна на градската среда и трансформирането на квАРТала, който е приютил обектите им.

80-те обекта, които попаднаха в извадката на ИПИ и Алфа Рисърч, са средно от 7 години в квАРТала. Интересното е, че **близо 1/3 от тях са се настанили на настоящата си локация в рамките на последните 3 години**. Това е ясен знак за оживлението в квАРТала, провокирано в голяма степен от предприемачи, които се опитват да развият своите алтернативни идеи. Водещите причини да се избере този район са: 1) подходяща локация за съответния тип обект и 2) потенциал за развитие и привличане на клиенти. **84% от анкетираните собственици и управители на обекти твърдят, че нямат желание да сменят локацията си в следващите 2-3 години.**

Повечето собственици и управители гледат положително на развитието на обектите си към момента. 82% твърдят, че има положителна тенденция в привличането на клиенти, а цели 95% гледат по-скоро положително на устойчивостта на редовните клиенти. Последното отново се покрива с профила на много от обектите – предимно малки, създаващи своя общност и имащи твърдо ядро от постоянни клиенти. Три четвърти от анкетираните собственици и управители на обекти гледат положително на развитието на района като цяло през последните 2-3 години, макар и да са по-внимателни в оценките си – 12,5% гледат „много положително", а 62,5% - „положително".

Анкетите разкриват, че ¾ от анкетираните собственици и управители на обекти виждат потенциал в развитието на района като творчески квартал, а **бъдещите планове на близо половината (48,2%) от търговските обекти в квАРТала стъпват и на идеята, че районът ще се обособи като творчески квартал на София.**

Отношение на заинтересовани страни – активни граждани, ангажирани с развитието на квАРТала

Големият плюс в развитието на „квАРТала" като район на творческите индустрии е фактът, че инициативата и усилията идват изцяло отдолу нагоре, тоест в центъра са хората, които така или иначе живеят или работят в района. Промяната в квАРТала не е резултат от планиране на публичните институции и/или политика за налагане на „творческа" рамка, а **плод на различните идеи и инициативи на многото творчески предприемачи от квАРТала.** Този естествен импулс е важен, тъй като задава дългосрочен хоризонт в развитието на един от исторически значимите квартали на София.

Официалните локации на „квАРТал Фестивал 2018" бяха 59, което дава известна представа за броя на хората, които под една или друга форма са ангажирани не просто с развитието на собствените си обекти, но и с усилията за превръщането на района в творчески квартал на столицата. За разлика от други фестивали в столицата, които променят градската среда за един ден или уикенд и са доминирани от временно пребиваващи предприемачи, **„квАРТал Фестивал" се гради изцяло около обектите, които така или иначе са част от градската среда в района.**

В рамките на изследването бяха проучени мненията на активни граждани, ангажирани с развитието на квартала – организатори на събития и участници в инициативата за обособяване на карето като творчески район. Някои от основните акценти от проведените интервюта са представени по-долу.

В позитивен план

- **Богато културно и архитектурното наследство** – районът се радва на богато архитектурно наследство, което в доста случаи остава недооценено, не се поддържа, а инициативите за това са частни и единични. Кварталът привлича млади, артистични натури
- **Положителна посока на развитие** – появяват се множество занаятчийски магазинчета, клубове за игри и срещи, ресторантчета и други обекти
- **Централна локация** – бърз и лесен достъп до централните градски части, „естествени граници"
- **Опити, макар спорадични, за облагородяване на района** – отделни ремонти на общи площи, сгради

В негативен план

- **Инфраструктурно занемаряване, липса на зелени пространства и паркоместа** – високата урбанизация и активност в района налага допълнителни нужди от паркоместа, а в допълнение и зелени пространства за отдих на живущи и работещи в квартала
- **Неподдържано архитектурно наследство** – в доста случаи остава недооценено, не се поддържа, а инициативите за това са частни и единични.
- **Липсата на подкрепа от общината** – няма цялостна визия за развитието на този централен квартал, работи се откъслечно, има известно занемаряване на квартала

Активните граждани подчертават потенциала на квартала да се превърне в творческа зона. Централната му локация, наличието на свободни пространства и най-вече богатото му културно наследство в архитектурен и социален план са най-съществените предпоставки за това.

За да стане кварталът по-удобен и приятен както за живущите, така и за работещите и творящите в него следва да се направи усилие в посока допълнително облагородяване и подчертаване на неговите позитиви. Това, според анкетираните, би могло да се постигне с подкрепата на общината в посока обособяване на повече зелени пространства, осигуряване на паркоместа, реставрация на немалкото занемарени сгради. Накратко казано, необходимо е изработване и изпълнение на цялостна стратегия за развитие на района.

КвАРТал Фестивал като част от инициативата за обособяване на пространството като творческа зона на София

Кои са посетителите на КвАРТал Фестивал?

Мнозинството (80%) от посетителите на КвАРТал Фестивал идват в района специално, за да го посетят. Сред останалите преобладават случайните минувачи (13%), които са решили да посетят събития от програмата, а най-малко са живущите в квартала, проявили интерес към програмата на фестивала.

Фестивалът привлича почти изцяло жители на София. Те, обаче, не са ограничени до жителите на района (16%) или на съседни на него райони (36%), а идват и от по-далечни квартали (45%). Едва 3% от анкетираните посетители живеят в страната или зад граница.

- **Посетителите на фестивала могат да се разделят на две основни групи**:

- Между 31 и 40 години с висше образование, упражняващи неръчен труд, преобладаващо жени, а двама от пет посетители са женени/омъжени или живеят на семейни начала.

- Млади, учащи без собствен доход, несемейни.

Характерен за всички посетители е високият образователен ценз – трима от четирима са с висше образование, а сред останалите преобладават учащите. **Освен това посетителите на КвАРТал Фестивал интензивно посещават културни събития.** Почти всеки трети от тях го прави няколко пъти месечно, а всеки втори - поне веднъж месечно.

Фестивалът привлича по-голям дял (58%) нови посетители през 2018 г. в сравнение с лоялните.

- Сред новодошлите посетители на фестивала преобладават жените между 31 и 40 години с висше образование и с над среден доход, упражняващи неръчен труд

- Групата на устойчивите посетители, посещавали и трите издания на фестивала, е съставена в по-голяма степен от жени до 25 г. със средно образование, учащи и/или упражняващи свободни професии.

Основните източници на информация за провеждането му са социалните мрежи и приятелските контакти. Всеки втори посетител е получил информация за квАРТал Фестивал по тези начини.

Откъде идват посетителите на КвАРТал Фестивал?

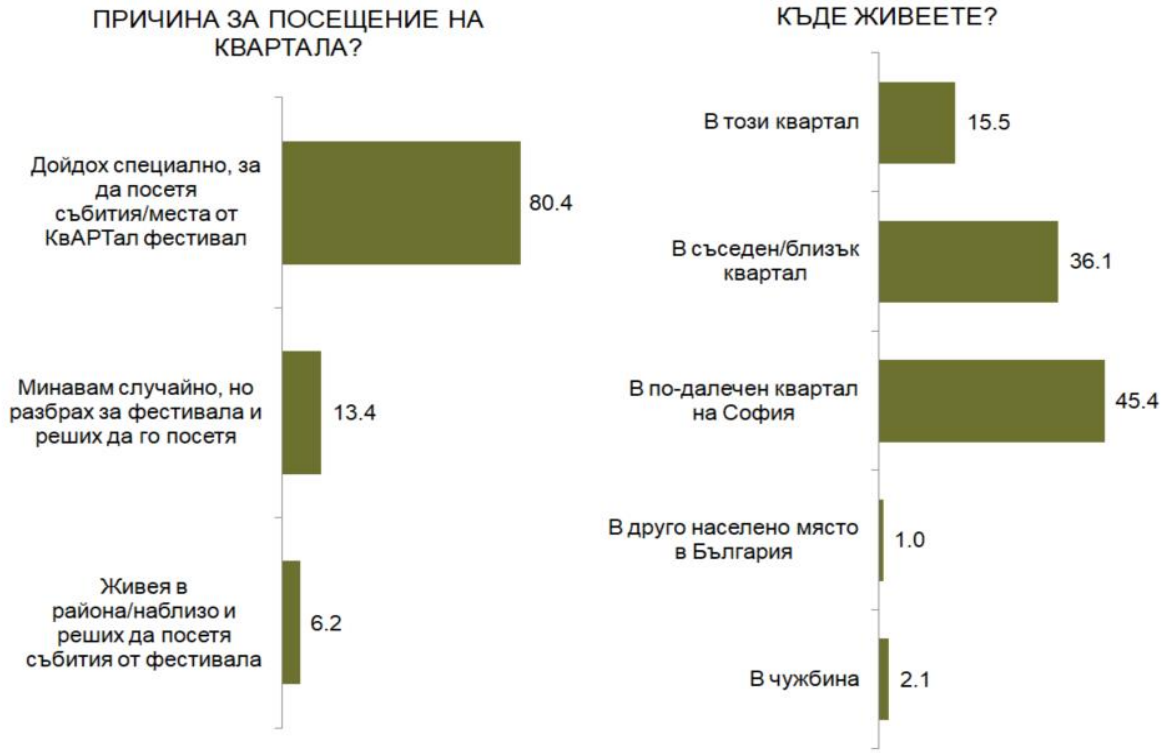

Filter. По какъв повод сте тук днес в квартала?
Q1. Къде живеете?

Посещаемост и информация за фестивала

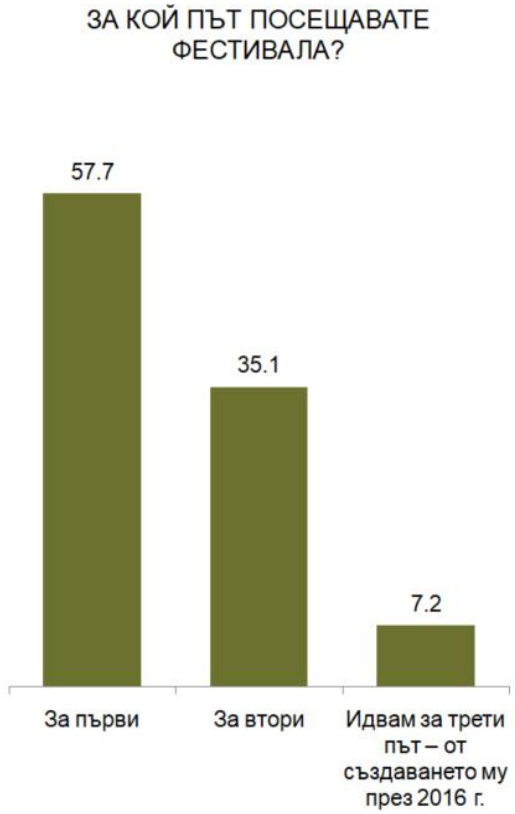

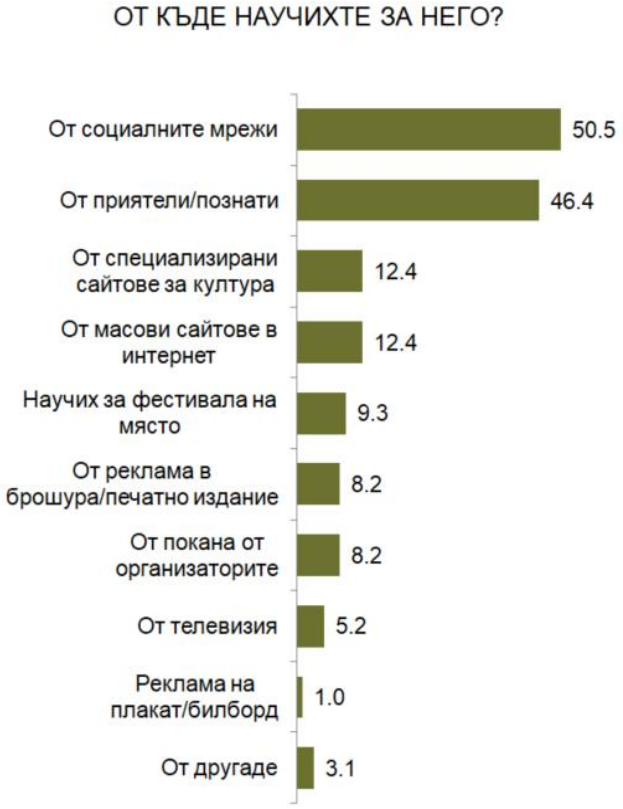

Q3. За кой път посещавате КвАРТал фестивал?
Q4. От къде научихте за фестивала? /Възможни няколко отговора/

Удовлетвореност от КвАРТал фестивал и оценка на района

Впечатлението от тазгодишното издание на КвАРТал Фестивал е изключително позитивно, като 95% имат много добро или по-скоро добро цялостно отношение към него. Едва 5% от посетителите не могат да дадат оценката си или са недоволни от събитието. Удовлетвореността е еднакво висока сред всички демографски групи.

Също толкова висок дял (95%) намират района на фестивала за достъпен и подходящ за неговото провеждане. 85% намират обектите в него за компактни.

Приблизително 1/5 от посетителите идват в квартала изрично заради провеждането на фестивала и по принцип не го посещават извън този повод. Останалата част от посетителите на събитието имат и други поводи - по-редки или по-чести, за посещение на квартала. Много близки по големина дялове от хора го посещават както всекидневно (25%), така и веднъж седмично (29%) или веднъж месечно (25%).

Анкетираните описват района на фестивала най-вече като „интересен“ (54%). Също така го намират за артистичен (29%), алтернативен (25%), но и западнал (26%).

Впечатлението на посетителите от фестивала (%)

Q5. Какво е впечатлението Ви до момента от тазгодишното издание на фестивала?

Районът като локация за фестивала (%)

Q6. Как бихте определили района като локация на фестивала по отношение на:

Посещаемост и представа за района, в който се провежда КвАРТал Фестивал (%)

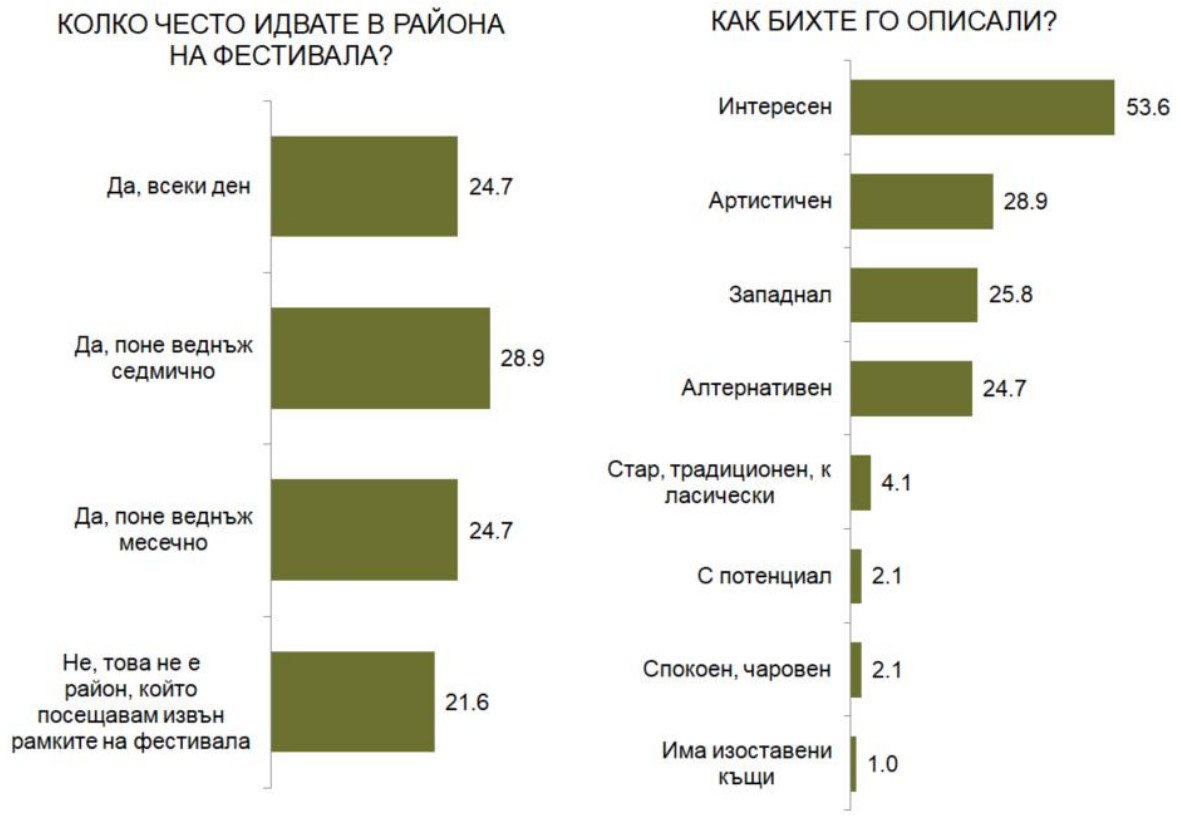

Q7. Идвате ли в района по принцип, извън рамките на фестивала?
Q8. А как бихте описали района, в който се провежда фестивалът? /Възможни няколко отговора/

Оценка за отделни аспекти на фестивала, интерес към района и артистичен потенциал

Посетителите на КвАРТал Фестивал дават много висока цялостна оценка на отделните изследвани аспекти на събитието. Най-високо се оценява възможността за разнообразен градски уикенд (95%), културната стойност (90%) и цялостната инициатива за облагородяване на градското пространство в този район (93%), в чиято подкрепа се организира фестивалът. Високо оценено е и разнообразието от артистични жанрове, които са преплетени в рамките на събитията.

Почти всички посетители (92%) на КвАРТал Фестивал биха се върнали в района по една или друга причина. Трябва да се има предвид обаче, че най-голямата група сред тях са работещите, учащите или минаващите често оттам (всеки трети). По-нисък е делът на онези, които биха дошли заради културни или социални събития. Относително по-лоялните посетители са 15%, като те обичат да посещават заведенията в района като Фабрика Дъга, например. Освен тези най-разпространени причини за връщане в квартала, посетителите на фестивала посочват още множество разнообразни мотиви: от среща с приятели и пазаруване до атмосферата, духа и архитектурата на района.

Голямото разнообразие от причини за връщане в квартала доказва неговия потенциал за развитие, но трябва да бъдат положени и допълнителни усилия за привличане на хора, чието ежедневие не е по-тясно свързано с квартала.

Идеята районът да се превърне в целогодишен творчески квартал на София среща огромна подкрепа сред посетителите на КвАРТал Фестивал. 80% от тях са категорични, че това трябва да се случи, а почти всички останали (19%) по-скоро одобряват идеята.

Най-младите посетители изразяват най-силно подкрепата си за начинанието.

Оценка на отделни аспекти на КвАРТал Фестивал

Q14. Как оценявате следните аспекти на КвАРТал Фестивал?

Нагласи и мотивация за посещение на квартала извън рамките на фестивала

Q9. А бихте ли посетили този квартал извън рамките на фестивала, в друго време?
Q10. Какво би Ви накарало да посетите квартала отново?

Нагласи към идеята районът да се превърне в целогодишен творчески квартал на София (%)

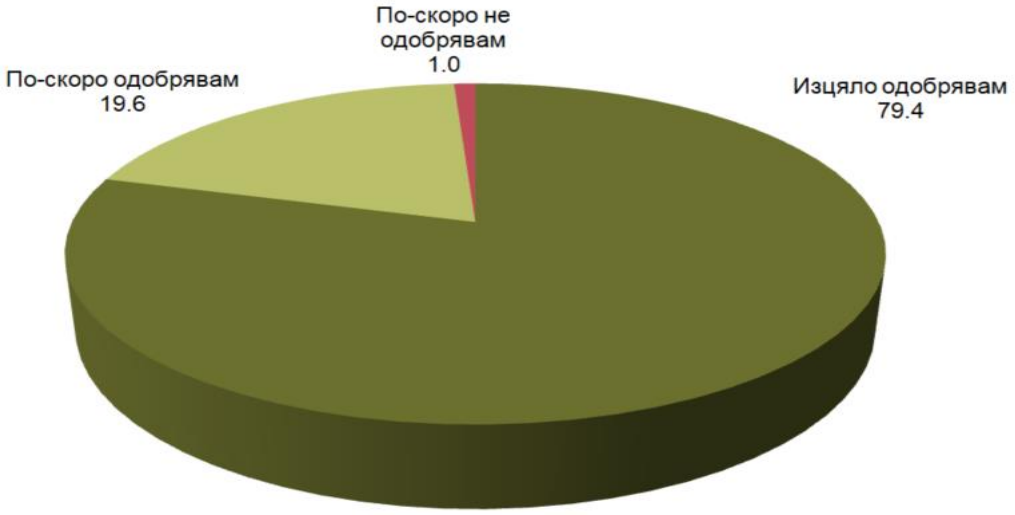

Q11. Доколко одобрявате идеята този район да се превърне в целогодишен творчески квартал на София?

Практики на посещение на КвАРТал Фестивал

Двама от трима посетители на КвАРТал Фестивал са придружени от свои приятел/и. Всеки четвърти идва с член/ове на семейството си.

- По-младите анкетирани предпочитат компанията на свои приятели, докато тези на средна възраст много по-често идват на фестивала с роднини.

Средната сума, която отделят посетителите на КвАРТал Фестивал за пазаруване на различни стоки от локациите, е 20.50 лв.

- Най-високи суми са изхарчили по-заможните посетители между 31 и 40 г., докато всеки трети под 25 г. не е имал никакви разходи по време на събитията от фестивала.

Средната продължителност на обиколката на обекти и събития от КвАРТал Фестивал сред посетителите е 5 часа, а повече от половината от тях (56%) отделят един ден, за да го разгледат.

- Дните и часовете, които посетителите прекарват на фестивала, зависят най-вече от местоживеенето им. **Колкото по-близко живеят те до квартала, толкова повече са склонни да прекарат повече дни, посещавайки събития, но за по-малко часове във всеки отделен ден.** Живеещите в по-далечни райони на София предпочитат да дойдат за един ден и да прекарат повече часове на КвАРТал.

Всеки втори посетител на фестивала стига до не повече от 7 локации или събития в рамките му. Сред останалите, обаче, често се среща желанието за обикаляне на повече от 10 обекта (над 30% от тях). **Средно посетителите достигат до 9 локации или събития от КвАРТал Фестивал.**

С кого посещават КвАРТал Фестивал и похарчени суми (%)

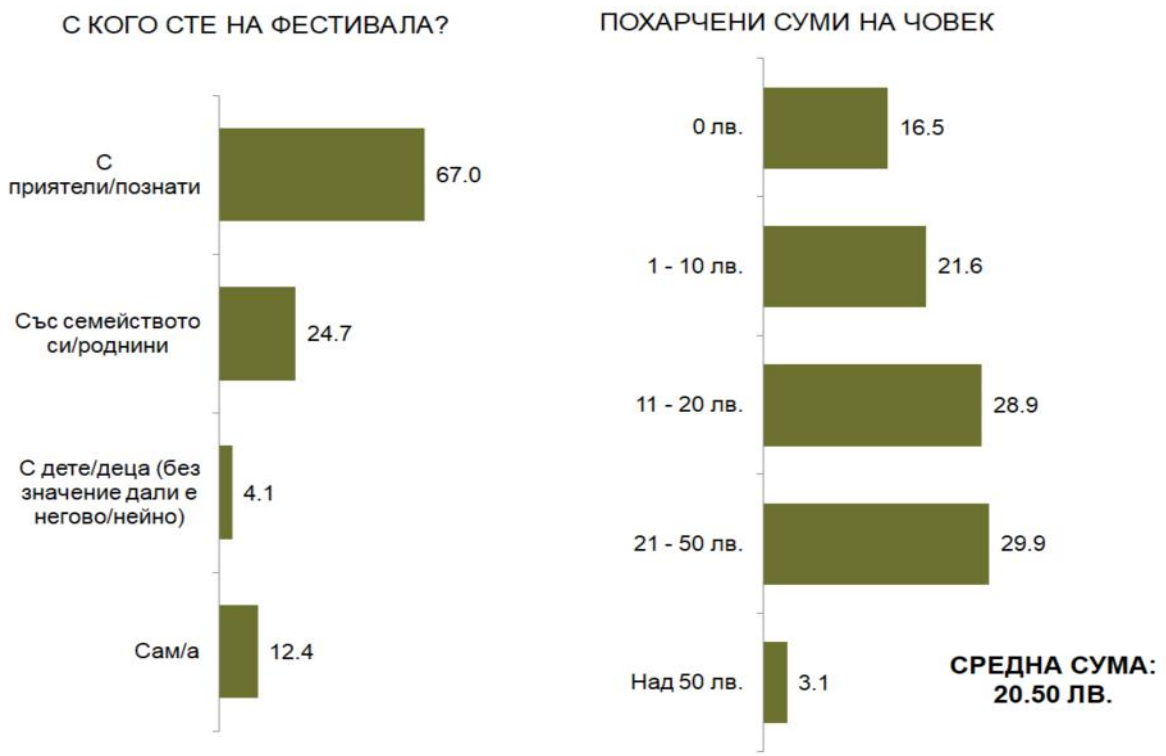

Q12. Сам или с други хора сте на фестивала днес?
Q13. А сега бих искал да Ви попитам за сумата, която сте похарчили или смятате да похарчите общо днес и за колко души, ако не е само за Вас:

Времето, което са прекарали посетителите на фестивала

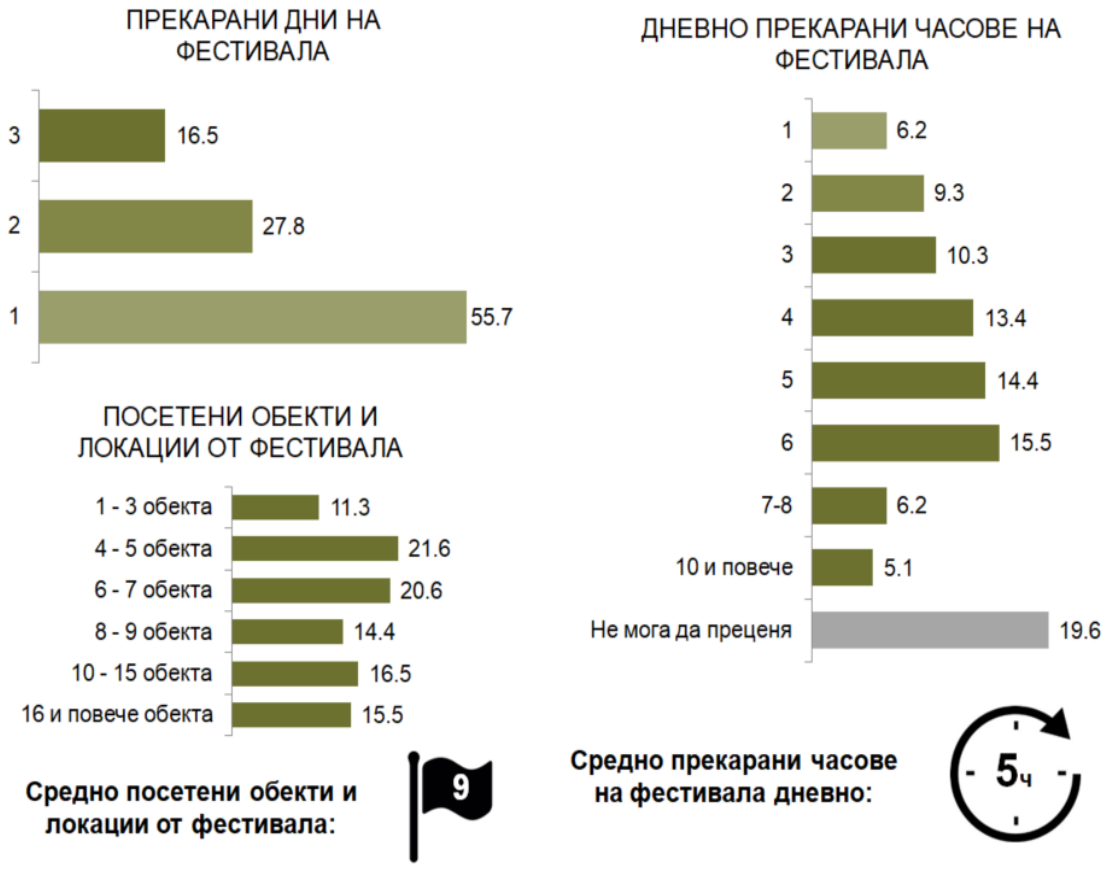

Q15. Фестивалът се провежда в рамките на три дни – в колко от тях мислите да го посетите? (независимо от деня на интервюто)
Q16. Приблизително колко време общо смятате да прекарате/прекарахте на КваАРТал Фестивал ДНЕС?
Q17A. Приблизително колко обекта посетихте до момента? / Q17B. А още колко обекта планирате да посетите в рамките на фестивала, извън тези, които сте посетили до момента?

Най-запомнящите се локации на фестивала и любими места в София за посетителите

Най-популярното място в рамките на КваАРТал Фестивал сред посетителите му е Сохо. Всеки четвърти го посочва като едно от местата, които го е впечатлило и е запомнил. Също популярни са Френч 75 и новите графити по някои сгради в карето (10-11%). **Посетителите посочват огромно разнообразие от събития и обекти, които са харесали в рамките на фестивала.** Също популярни са тези, насочени към децата, като след тях се нареждат различни концерти и разнообразни локации, магазинчета и прояви.

Любимите места (не заведения) в София за посетителите на КваАРТал Фестивал са също много разнообразни, но на челните места преобладават зелените пространства (към липсата на които са отправени основни критики за района). Любимо занимание сред анкетираните е разходката в Борисовата градина (посочена от 21%), парковете на града (Южен, например), НДК и Народния театър, които също са обиколени от зелени пространства, алеи за разходка и пейки за почивка.

Най-запомнените локации и събития сред посетителите на КвАРТал (%)

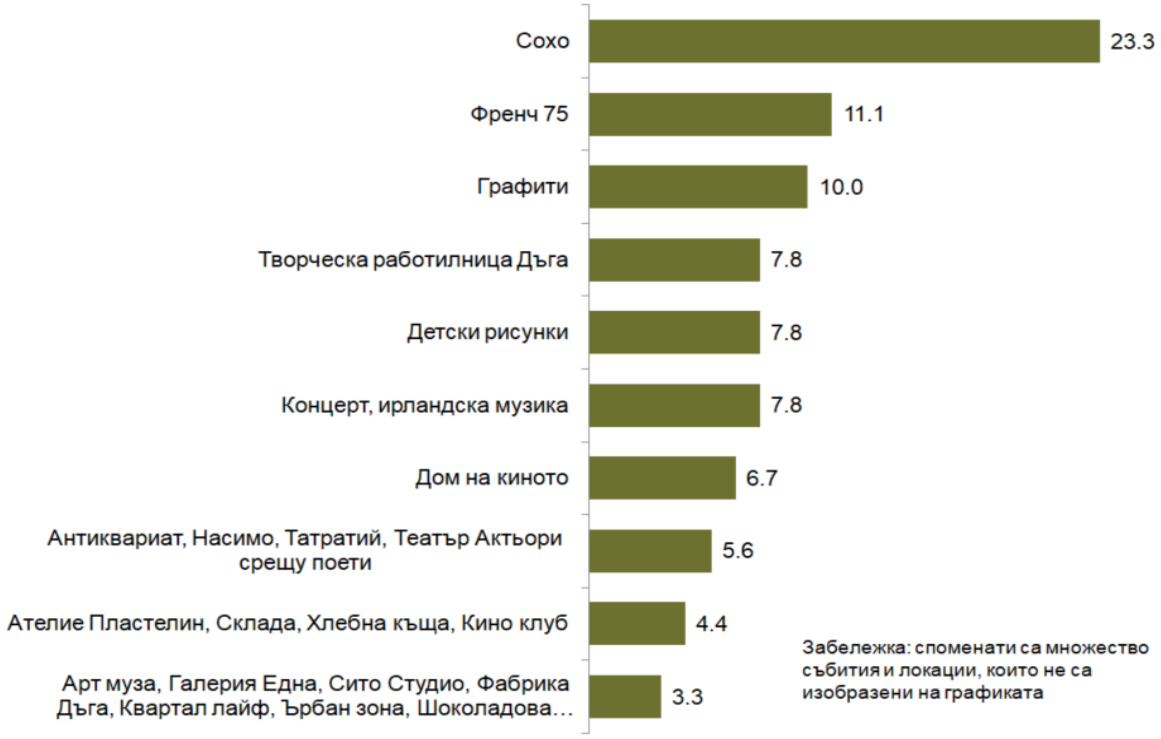

Q18. Посочете три обекта, пространства, събития, които най-много Ви харесаха и ще запомните:

Любими места в София на посетителите на КвАРТал Фестивал (%)

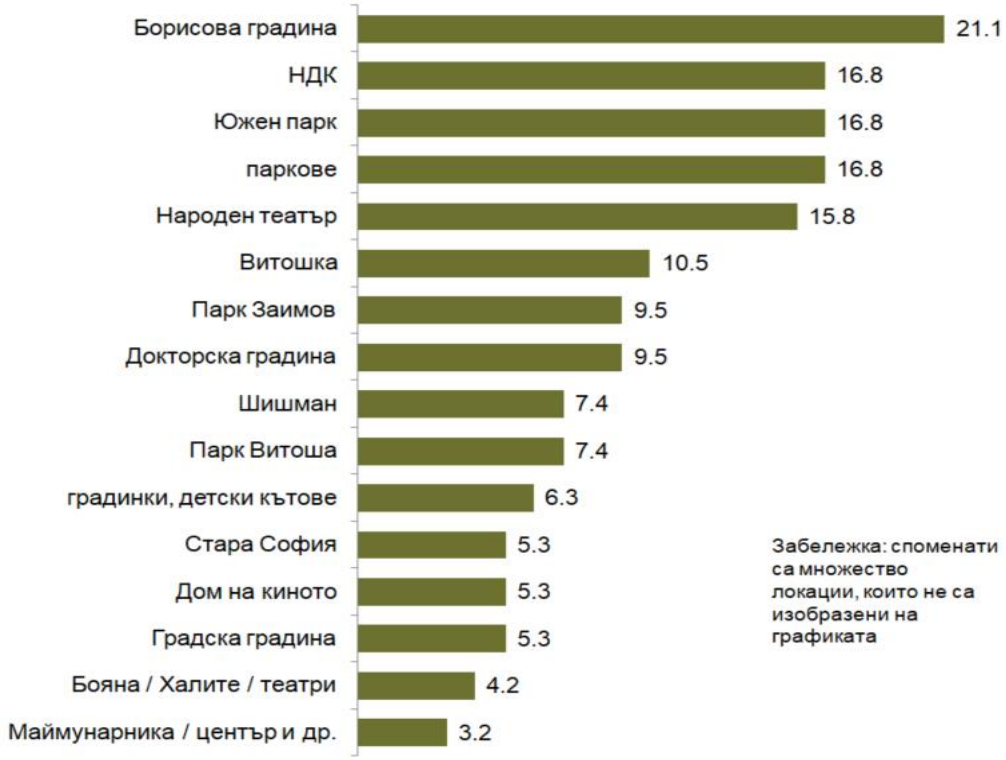

Q20. Кои са любимите Ви градски пространства (не заведения) в София, които обикновено посещавате?

Запознатост и отношение към КвАРТал Фестивал от страна на собственици и управителите на обекти

КвАРТал Фестивал е успял да привлече в програмата си повече от 1/3 от попадналите в изследването обекти в района. Друга 1/3 от управителите и собственици знаят за неговото провеждане, но не са участвали, а всеки четвърти не го познава. Над 80% от настоящите участващи са били част от събитието и в предишни негови издания.

Запознатите с КвАРТал са категорично позитивни спрямо него, а 93% изразяват изцяло или по-скоро положителното си отношение към фестивала.

За трима от четирима собственици или управители на обекти в района, фестивалът оказва позитивно влияние върху карето. За 10% такова няма, а минимален дял (под 3%) заявяват, че той влияе негативно.

Анкетираните представители на обектите в района отправят различни препоръки към организаторите. От подобряване на организацията, през по-широката реклама, до привличане на допълнителни изкуства и цялостно увеличаване на обхвата на фестивала. Някои желаят по-интензивна комуникация с живущите или повече работа с общината за осигуряване на паркоместа, затваряне на улици и т.н. Много от анкетираните заявяват позитивното си отношение и подкрепа към организаторите и събитието и цялостното им начинание.

Запознатост и участие на КвАРТал Фестивал (%)

S8. Чували ли сте за КвАРТал фестивал?
S9. А участвали ли сте на предишни издания на фестивала?

Отношение към фестивала и неговото влияние в района (%)

S10. Какво е цялостното Ви отношение към КвАРТал фестивал?
S11. Как мислите, като цяло дали фестивалът КвАРТал оказва влияние върху развитието на района?

Препоръки към организаторите на КвАРТал Фестивал (%)

S12. Какво бихте препоръчали на организаторите на КвАРТал фестивал?

Творчески потенциал на квАРТала и значението му за собственици и управители на обекти

Мнозинството (75%) от собственици и управители на обекти смятат, че квАРТалът има потенциал да се обособи като творчески. За всеки втори това би било от значение за бъдещите им планове.

Най-позитивният аспект на района е централната локация – 59% от анкетираните я споменават като една от най-положителните му черти. Останалите позитиви са разнообразни, но са насочени в няколко ключови посоки:

- Архитектурните и културни дадености.
- Оживеността, многото и разнообразни дейности, които се извършват.
- Инфраструктурата – добре свързан, но в същото време с много тихи и спокойни улици.

Негативните страни на квартала са в голяма степен свързани със засиленото движение и присъствието на определени социални групи:

- Голямото движение се нуждае от допълнителни паркоместа – всеки четвърти анкетиран го заявява като проблем;
- Цялостната инфраструктура на района може да претърпи значими подобрения, според тях – нестопанисвани сгради, неремонтирани улици и т.н.;
- Хората – изследването установява, че собствениците и управителите на бизнеси в квартала не се чувстват комфортно сред бездомниците и мигрантите, които населяват улиците. В тази връзка според тях страда и репутацията на района.

По отношение на приходите на търговците, квАРТал Фестивал е оказал по-скоро позитивно влияние, но не за всеки. 36% от собствениците и управители на обекти в района заявяват, че са имали увеличение на приходите в рамките на трите дни на фестивала. В повечето случаи, то е било в рамките на 10-20%, а за всеки трети е достигнало до 30-40%. 38% от тях казват, че не е имало разлика. 7% заявяват, че приходите им са били по-ниски, макар минимално (3-5% по-малко оборот), в сравнение с обикновен уикенд.

Творчески потенциал на квартала и значението за собственици и управители на обекти (%)

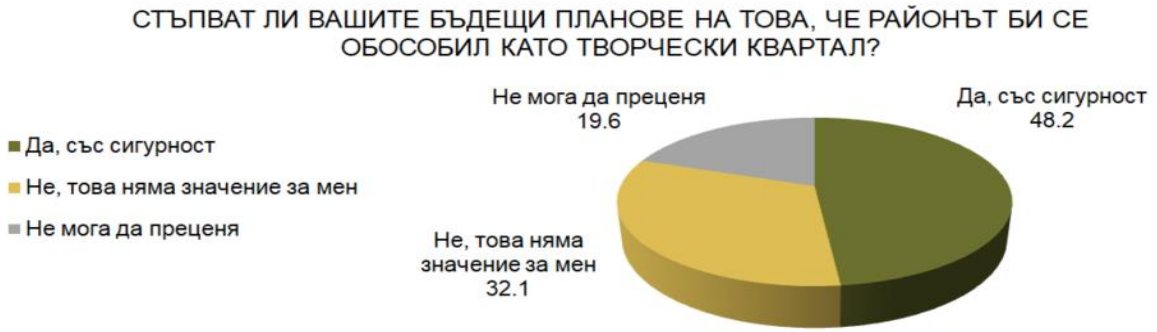

S13. Виждате ли потенциал в развитието на района като творчески квартал на София?
S14. Стъпват ли вашите бъдещи планове на това, че районът би се обособил като творчески квартал?

Най-положителните черти на квартала, според собствениците на обекти в него (%)

S15. На база вашия опит и спрямо вашия бизнес, посочете най-силната и най-слабата черта на квартала?

Най-негативните черти на квартала, според собствениците на обекти в него (%)

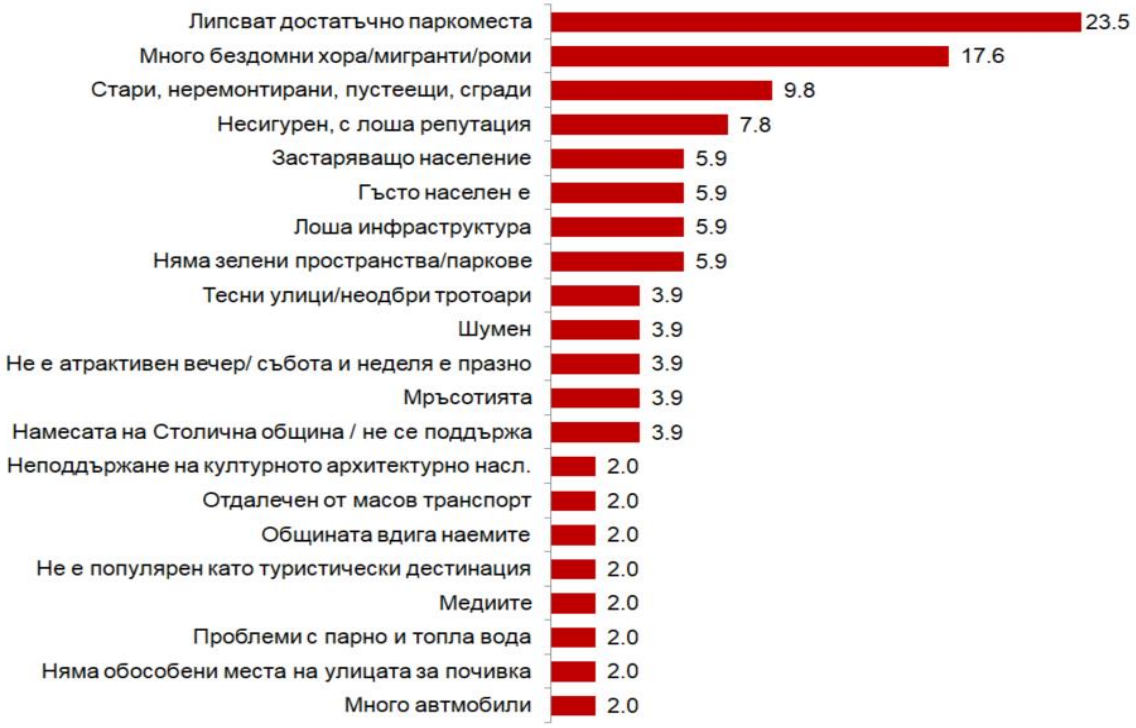

S15. На база вашия опит и спрямо вашия бизнес, посочете най-силната и най-слабата черта на квартала?

Динамика на приходите на обектите в дните на КвАРТал Фестивал (%)

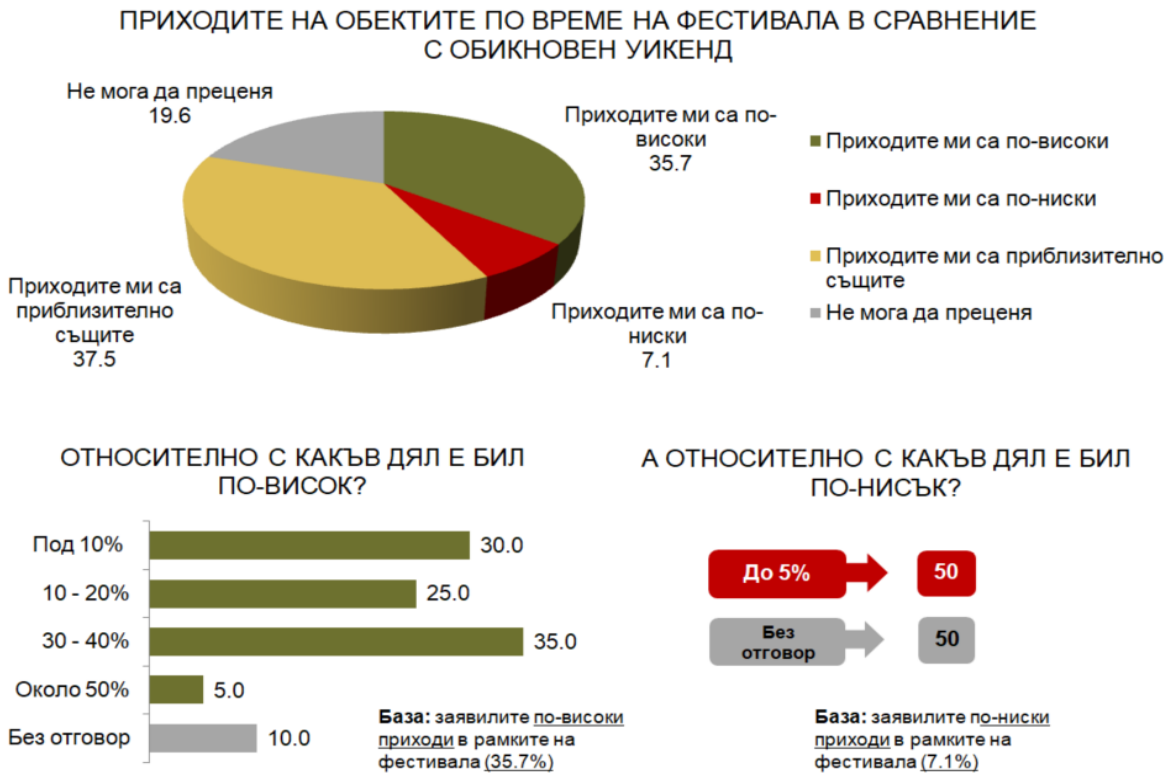

S17. А бихте ли сравнили прихода на обекта Ви за трите дни на КвАРТал фестивал (14, 15 и 16 септември) с обикновен уикенд?
S17a. А бихте ли казали приблизително с колко процента е по-висок приходът на обекта в сравнение с другите дни?
S17b. А бихте ли казали приблизително с колко процента е по-нисък приходът на обекта в сравнение с другите дни?

Потенциал за развитие на КвАРТал Фестивал от гледна точка на организаторите на събития

Интервютата с организатори на събития, които са част от програмата на КвАРТал Фестивал, разкриват някои посоки, в които би могло да се работи, за да се достигне по-високо ниво на самия фестивал, но и цялостно подобрение на района.

- **Влизане в културния календар на Столична община**, което би спомогнало за увеличаване на разполагаемия ресурс и капацитет на КвАРТал Фестивал – повече финанси и нови обекти в програмата.
- **По-добра организация** по отношение на:
    - Разпределение на събитията и пространствата;
    - Реклама и информационна обезпеченост.
- **Запазване на творческата концепция;** организиране на творчески пространства за малки изложби, мероприятия и т.н.;
- **Затваряне на някои улици** – например „Сердика", „Цар Симеон" или др.; организиране на пешеходни зони през някои уикенди, не само по време на фестивала;
- **Осигуряване на охрана;**
- **Украсяване на фасади в квартала;**
- **Евентуално използване на вътрешни дворове на сградите за публични пространства;**
- **Повече зелени пространства**, което е един от големите минуси на карето.

Основни изводи от проучването

- **Инициативата квАРТалът да се превърне в творческа зона на София има широка подкрепа както от посетителите на фестивала, така и от собствениците и управителите на бизнеси, локализирани в карето. Естественото развитие на тази инициатива е изключително важно, като тук следва да се отчетат полаганите усилия от страна на „квАРТал колектив".**

- **Ролята на общината е от огромно значение не само за развиване на КвАРТал Фестивал в посока разширяване и подобряване, но и за цялостната инициатива за облагородяване на района. В това число се включват инфраструктурни дейности по запазване на архитектурното и културно наследство на квАРТала, допълнителни зелени площи, тротоарни пространства, допълнителни паркоместа и др.**

- **Осъществяването на текущото проучване с подкрепата на Столична община чрез Програма „Европа" е показателно за повишеното внимание на Столична община към квАРТала и отваря вратите за допълнително сътрудничество между заинтересованите страни.**

- **Районът има добра централна локация и достатъчно пространства, които привличат различни творци. Сред анкетираните посетители на събития от КвАРТал и собственици и управителите на обекти преобладава мнението, че той се развива в положителна посока въпреки проблемите.**

- **КвАРТал Фестивал, като част от инициативата за облагородяване на района и превръщането му в творческа зона, успява да привлече все повече посетители с висок социално-икономически статус: с доходи над средните или високи, образовани хора, които упражняват квалифициран труд.**

- **Ключово е да се положат допълнителни усилия за популяризиране на района и за привличане на повече редовни посетители към обектите в него, чието ежедневие не е свързано с квАРТала. Провеждането на редовни културни и социални събития провокира най-голям интерес.**

- **Фестивалът среща широко одобрение както сред посетителите, така и сред собствениците и управители на обекти в него. Те също споделят, че оказва позитивно влияние върху квартала. Това го утвърждава като важен инструмент за трансформирането на района в творческия квартал на града.**